

The background of the slide features three stacks of gold coins of varying heights, placed on a document. The document has a line graph with a jagged, downward-trending line, symbolizing economic crisis. The lighting is warm and focused on the coins.

De Nationale Crisismeter

Onderzoek naar de beleving van de economische crisis door de Nederlandse consument, meting 3 (eind augustus 2009)

21046

- 1 Inleiding**
- 2 Onderzoeksdesign**
- 3 Conclusies**
- 4 Resultaten**
 - 4.1 Issues / de economische crisis in perspectief**
 - 4.2 Zorgen om de economie en eigen economische situatie**
 - 4.3 Uitgaven**
 - 4.4 Verliezen**
 - 4.5 Effecten crisis op arbeidsmarkt**
 - 4.6 Verantwoordelijkheid voor de crisis**
 - 4.7 Strijd tegen de crisis**
 - 4.8 Duiding van de crisis**
 - 4.9 Vertrouwen in Financials**

1 Inleiding

Inleiding

De economische crisis

Nederland is nog steeds in de ban van de economische crisis. Voor 2009 werd een krimp van de economie verwacht van 3,5 procent, een daling die we sinds 1931 niet meer hebben meegemaakt. Waar de ene econoom beweert dat het dieptepunt van de crisis al achter de rug is, denkt de ander dat we nog maar aan het begin staan van een langdurige recessie.

Hoe beleeft de consument de crisis?

Voor veel consumenten is het nu ook een onzekere tijd. De economische crisis is nog volop in het nieuws en de impact ervan raakt praktisch alle Nederlanders. Maar beleeft de Nederlander dat ook zo? En welke impact heeft dit op zijn aankoopgedrag van product en diensten? En merkt de werknemers het ook op de werkvloer en heeft dit een effect op het arbeidsethos? En welk vertrouwen heeft de Nederlander nu in banken en verzekeraars? En hoeveel vertrouwen en waardering heeft de burger in het kabinet? Dat zijn vragen die in de Crisis Meter regelmatig aan de orde komen.

De Nationale Crisismeter

Om te toetsen hoe de consument de economische crisis beleeft, heeft Intomart GfK de Nationale Crisismeter opgezet. In de Nationale Crisismeter wordt - zo lang de crisis duurt – globaal elke drie maanden een meting verricht onder de Nederlandse bevolking. Elke meting wordt onderzocht:

- hoe groot het consumentenvertrouwen is in de eigen economische positie
- welke aspecten van de economische crisis de Nederlandse consument de meeste zorgen baren
- in hoeverre de Nederlandse consument zijn / haar gedrag aanpast aan de economische situatie
- hoe wordt de crisis op de werkvloer ervaren en hoe vertaalt de werknemer dat naar de eigen werksituatie
- wie Nederlandse consumenten verantwoordelijk achten voor de bestrijding van de crisis
- het vertrouwen van de Nederlandse consument in financiële instellingen en politici

Door het onderzoek regelmatig te herhalen, kunnen we nagaan of er in de loop der tijd verschillen ontstaan in hoe Nederland de crisis beleeft.

2 Onderzoeksdesign

Onderzoeksdesign

6

- Veldwerk:** Online (CAWI) op het Intomart GfK Online panel
- Veldwerkperiode:** 20 t/m 25 augustus 2009
- Doelgroep:** Nederlanders van 18 jaar en ouder
- Steekproef:** N=1.000 (gequoteerde steekproef naar leeftijd, geslacht en opleiding)
Herwogen naar een representatief totaal volgens data Gouden Standaard
- Vragenlijst:** Vragenlijst opgesteld in nauw overleg met Goedemorgen Nederland
Gemiddelde invulduur: 12 minuten
- Rapportage:** Rapportage in PowerPoint. Naast deze PowerPoint-rapportage is er eveneens een uitgebreid tabellenboek met een groot aantal crossingvariabelen en een SPSS-bestand beschikbaar.
- Voorgaande metingen:** Deze meting (einde augustus 2009) is de derde in 2009. Daarvoor zijn twee eerdere metingen uitgevoerd (einde maart 2009 en medio februari 2009).
- Privacy & kwaliteit:** Project uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Marktonderzoek Associatie (MOA) en de kwaliteitseisen van NEN-EN-ISO 9001:2000.

3 Conclusies

Conclusies (1)

8

Optimisme Nederlanders neemt toe!

Nederlanders zijn nu duidelijk optimistischer over de toekomst van de economie. Ten opzichte van de laatste meting (gehouden in maart 2009) is het toegenomen vertrouwen duidelijk zichtbaar.

Economisch herstel wordt nu over een jaar verwacht

Een kwart van alle Nederlanders denkt dat de economische groei zich binnen een half jaar zal inzetten. Aan het begin van dit jaar dacht slechts 6% aan zo'n korte herstelperiode. Gemiddeld verwachten Nederlanders dat de economie over een jaar (12 maanden) weer zal groeien. In eerdere metingen was dit nog gemiddeld anderhalf jaar.

Duidelijk minder zorgen over economische thema's

Nederlanders maken zich duidelijk minder zorgen over werkgelegenheid en economie en de betaalbaarheid van pensioenen dan in maart 2009. Ook over andere economische thema's als de wereldwijde economie en het omvallen van banken zijn de zorgen afgenomen.

Kabinet wordt beter beoordeeld dan in maart 2009

Het stijgende optimisme van de Nederlandse bevolking, zien we ook terug in een betere (minder matige...) beoordeling van het kabinet. Nog steeds krijgt het kabinet onvoldoendes op alle imago-aspecten (waaronder "degelijkheid", "visie", "leiderschap"), maar deze cijfers zijn wel allemaal verbeterd ten opzichte van maart. Een dergelijke stijging is opvallend te noemen.

Conclusies (2)

9

We denken het ergste van de crisis inmiddels wel gehad te hebben

Steeds meer mensen denken dat we het ergste van de crisis zo langzamerhand wel gehad hebben: maar liefst een verdubbeling ten opzichte van de vorige meting! Ook het vertrouwen in de eigen economische positie in de komende 12 maanden is toegenomen.

Steeds meer mensen hebben de gevolgen van de crisis zelf *ervaren*

Steeds meer Nederlanders *ervaren* ook zelf de gevolgen van de crisis: bijna de helft kent iemand die zijn / haar baan verloren heeft als gevolg van de crisis. Dit is een sterke toename ten opzichte van de eerdere metingen.

Meer optimisme in het denken dan in het doen van Nederlanders

Het toegenomen optimisme van de Nederlanders wordt nog niet vertaald in hun koopgedrag. Veel mensen houden nog steeds de hand op de knip en stellen zowel grote als regelmatige uitgaven uit. Hierin is geen afname zichtbaar t.o.v. eerdere metingen dit jaar. Sterker nog: op enkele uitgaven (bijvoorbeeld planning van een huwelijk, samenwonen, of aankoop nieuwe televisie) zijn we zelfs meer gaan bezuinigen.

Vertrouwen in Financials nog steeds matig, maar minder dramatisch dan begin dit jaar

In de voorgaande metingen van de Crisis Meter zagen we al dat het vertrouwen in alle Financials (ook de Pensioenfondsen) een geweldige deuk heeft opgelopen. En dat de vertrouwensindex t.o.v. eerdere onderzoek in 2008, toen er ook al flinke deuken in het vertrouwen waren geslagen!, nogmaals onderuit is gegaan. Dit vertrouwen is nog allerm minst hersteld en er is nog een hele lange weg te gaan voor dit weer op een aanvaardbaar niveau komt. Maar er zit – voorzichtig - beweging in. De index voor de gehele financiële sector stijgt van 4,3 (in maart dit jaar) naar 4,6 nu (eind augustus 2009).

4

Resultaten**4.1 Issues / de economische crisis in perspectief**

Zorgen om werkgelegenheid en economie afgenomen

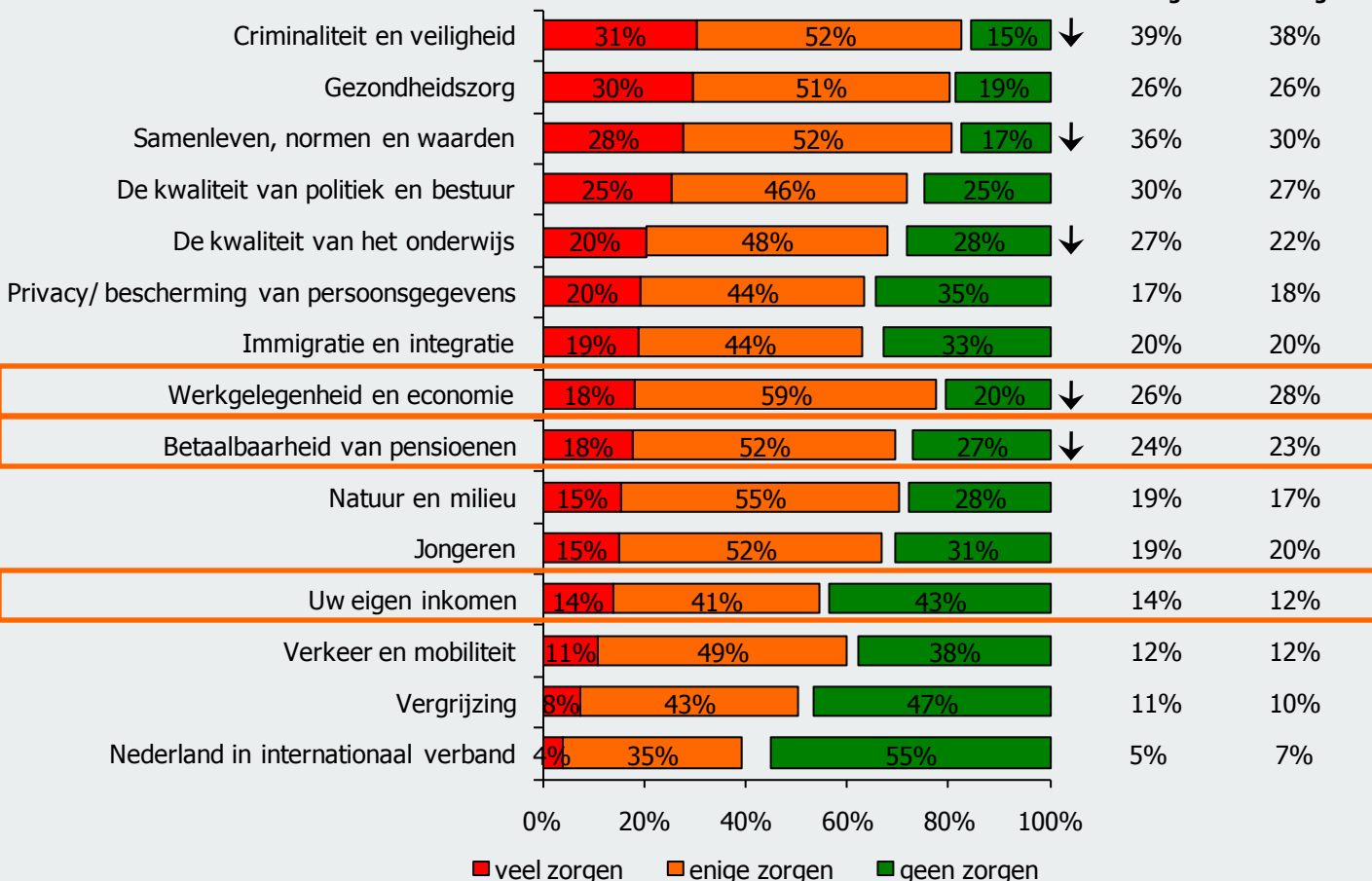
De zorgen over economische issues zijn er nog steeds, maar staan duidelijk lager op het 'zorgenlijstje' dan een aantal andere belangrijke maatschappelijke thema's

11

Zorgen van de Nederlanders in het algemeen

% veel
zorgen
meting 2

% veel
zorgen
meting 1

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

Basis: Totaal

A1. In hoeverre maakt u zich zorgen over de volgende zaken?

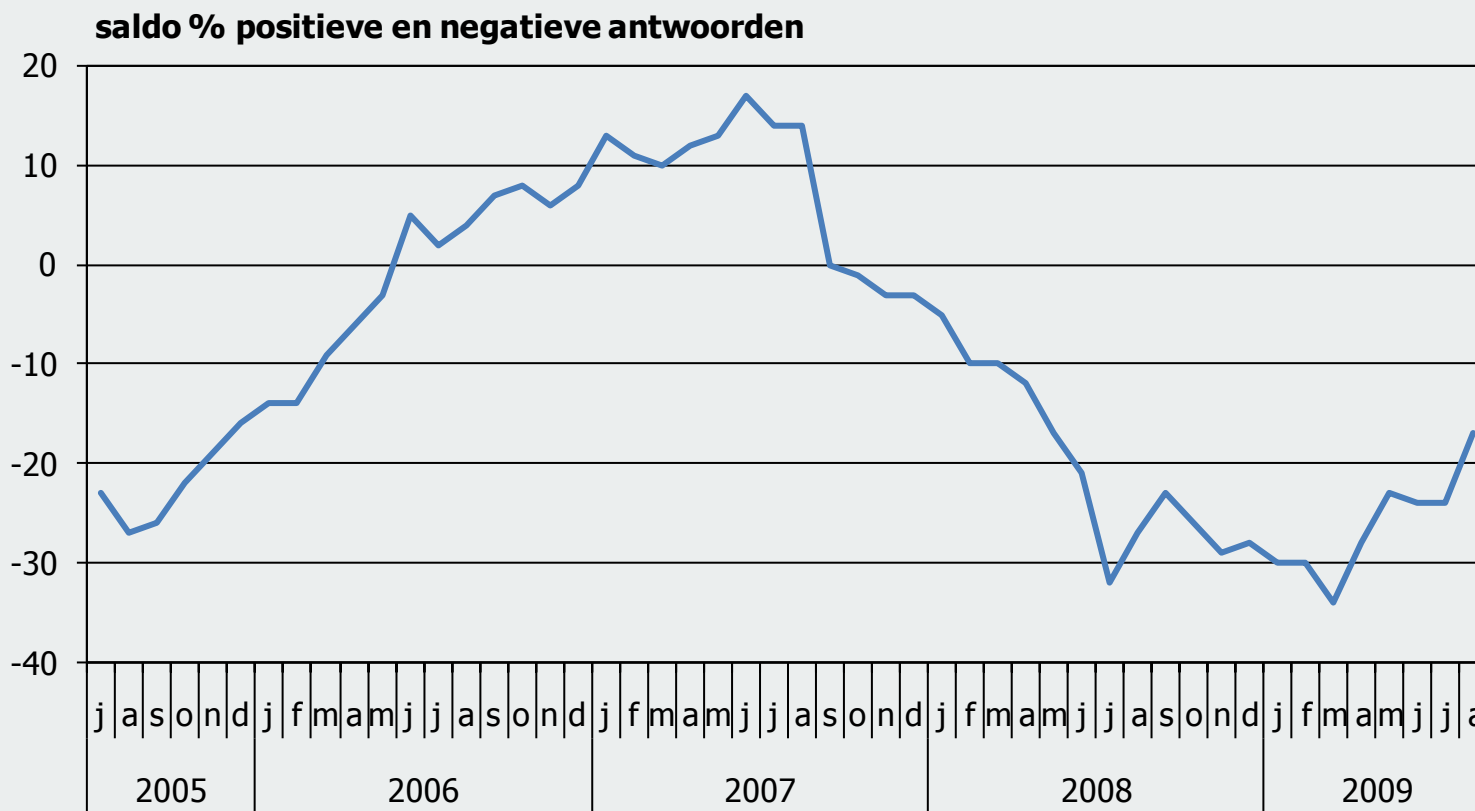
4

Resultaten**4.2 Zorgen om de economie en eigen economische situatie**

Het consumentenvertrouwen krabbelt vanaf april dit jaar weer omhoog

13

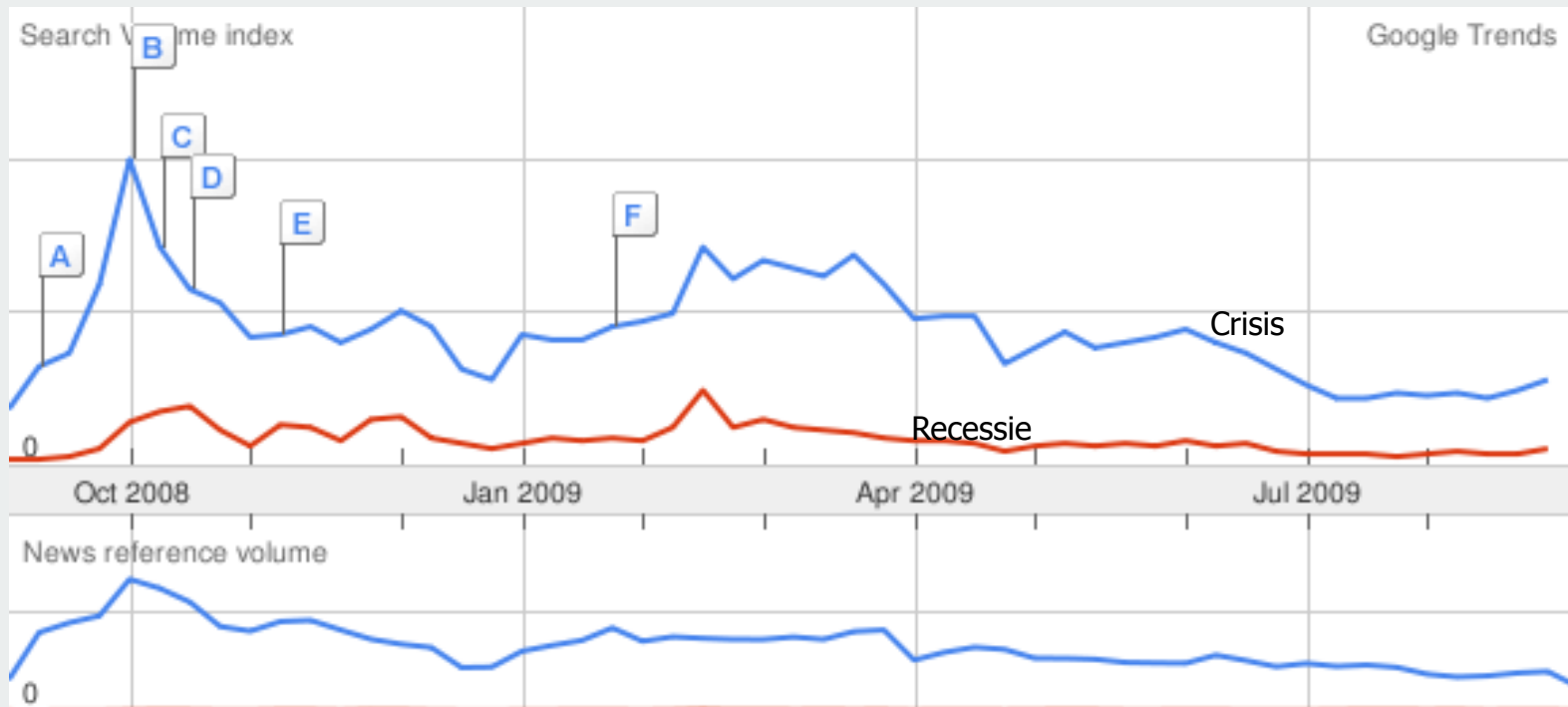
CBS Consumentenvertrouwen

Bron: CBS

'Crisis' en 'recessie' Ook het aantal Google zoekopdrachten op de 'crisistermen' neemt sinds april duidelijk af

14

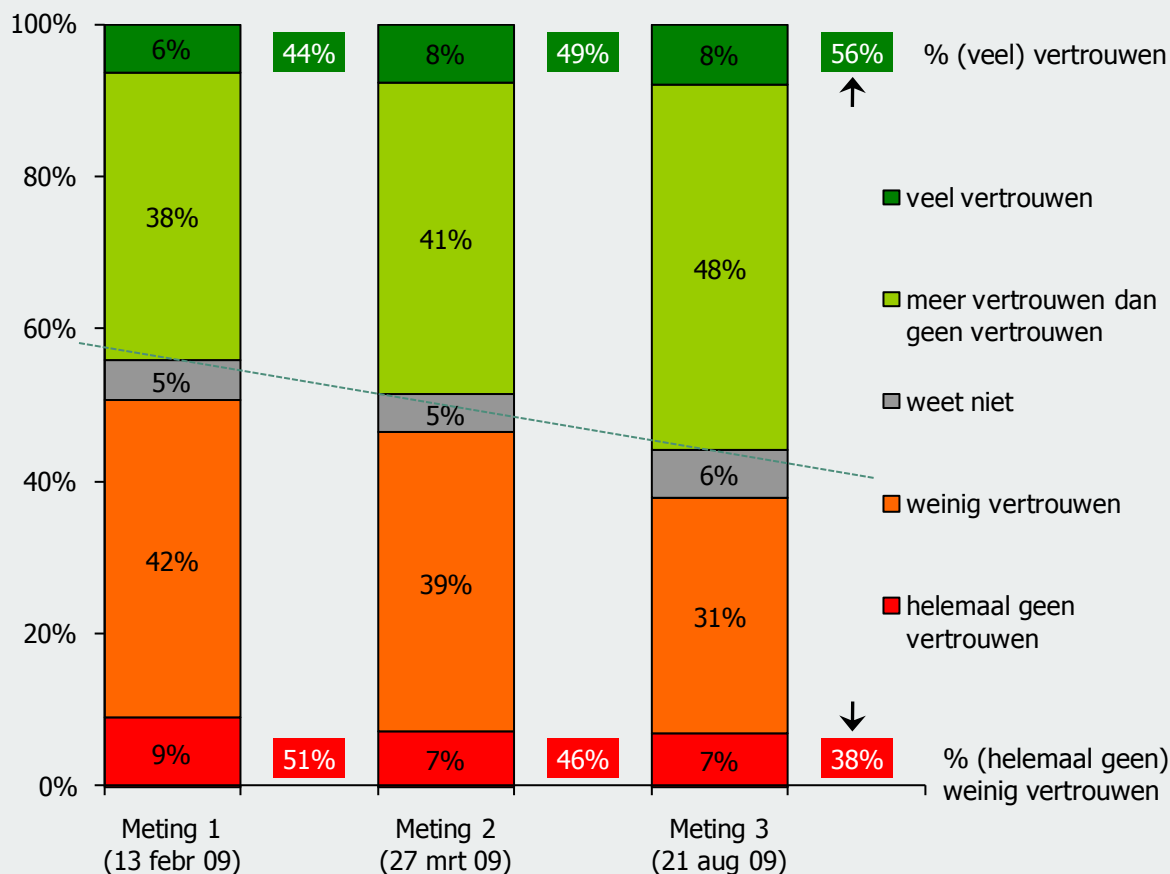
Bron: Google Trends

Vertrouwen in *verbetering* eigen economische positie duidelijk toe

Meerderheid verwacht over 12 maanden een verbetering in de eigen economische positie

15

Vertrouwen op verbetering eigen economische positie over 12 maanden

Basis: Totaal

B2. Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat uw eigen economische positie over 12 maanden beter zal zijn dan op dit moment? Heeft u daarin:

Het vertrouwen in de beurs ondersteunt dit gestegen consumentenvertrouwen

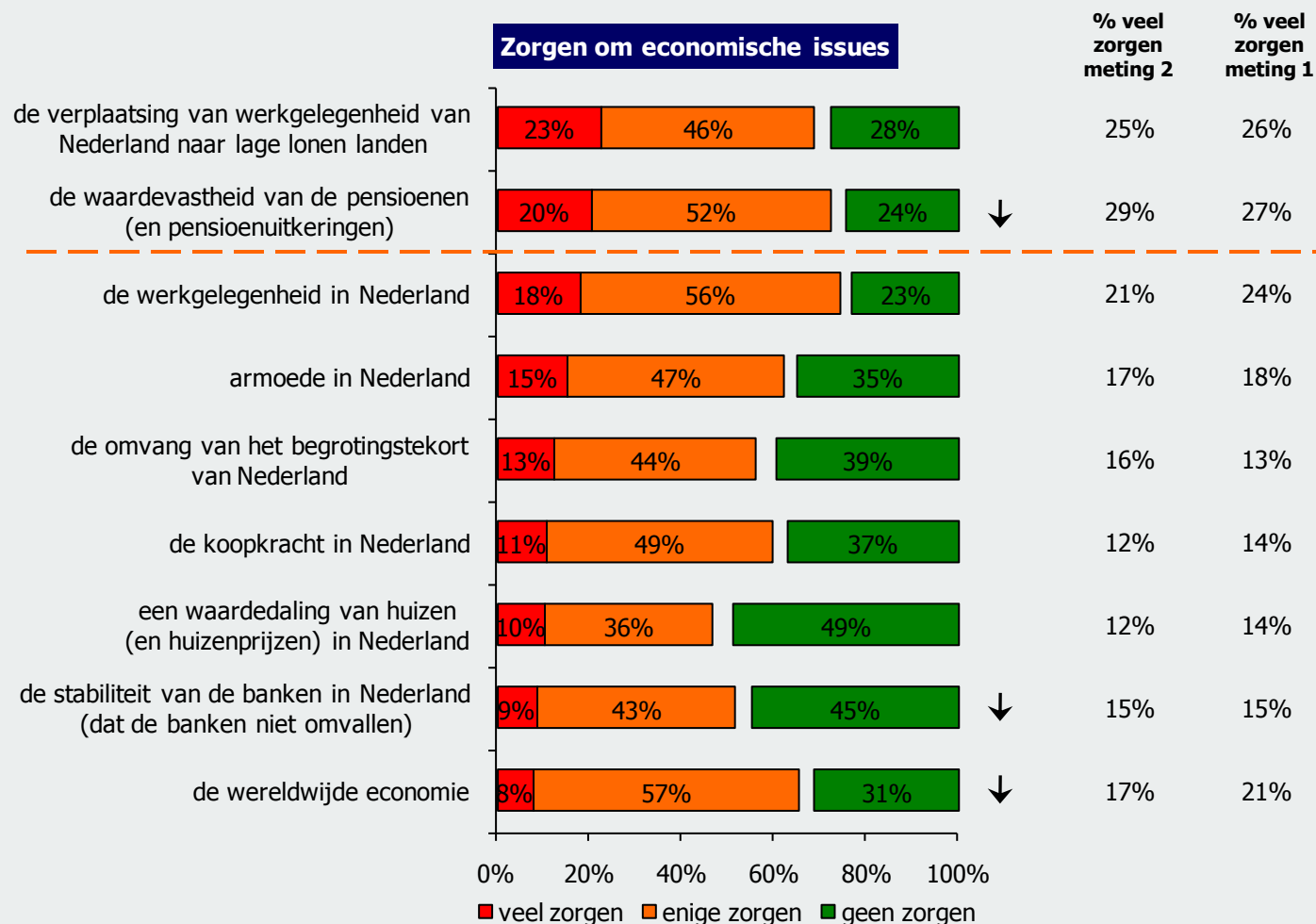
16

AEX-INDEX - Historic chart

Over de gehele linie minder zorgen om belangrijke economische issues

Nederlanders maken zich veel minder zorgen over het omvallen van banken en de wereldwijde economie dan in maart 2009

↓↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

Basis: Totaal

B1a. In hoeverre maakt u zich zorgen over de volgende zaken?

De zorgen om de *eigen financiële huishouding* blijven stabiel

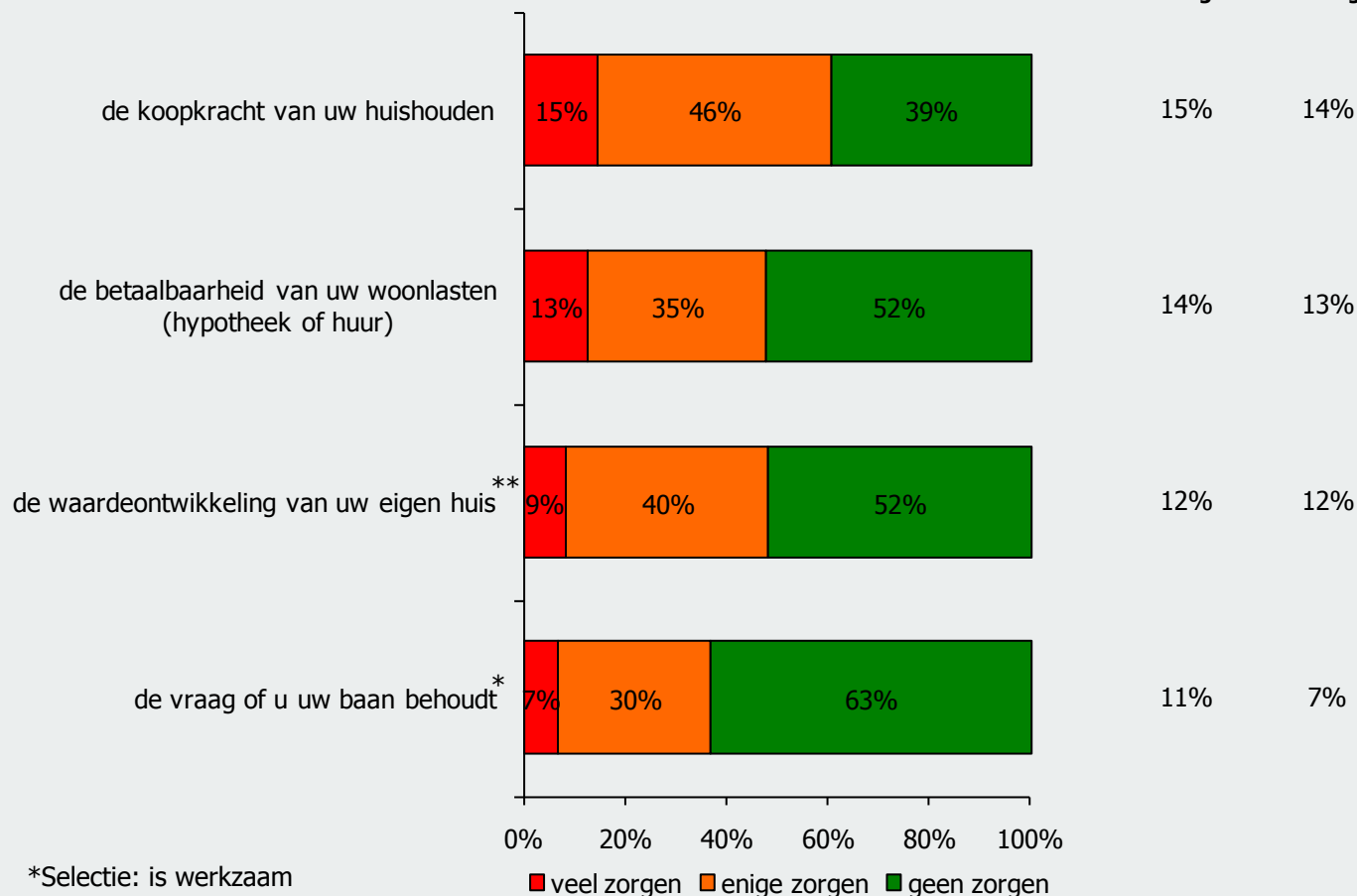
Nog altijd 15% van de Nederlanders maakt zich veel zorgen om de koopkracht van het eigen huishouden

18

Zorgen om eigen financiële huishouding

% veel
zorgen
meting 2

% veel
zorgen
meting 1

*Selectie: is werkzaam

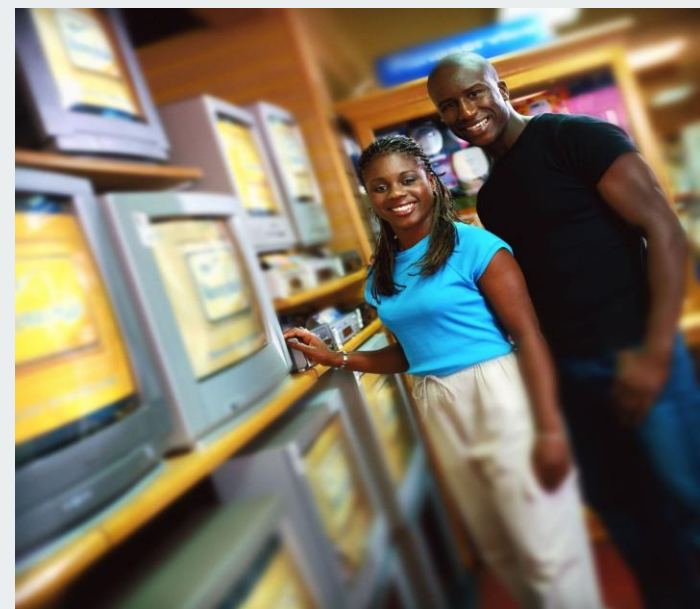
**Selectie: heeft koophuis

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

B1b. In hoeverre maakt u zich zorgen om de volgende zaken?

4 Resultaten

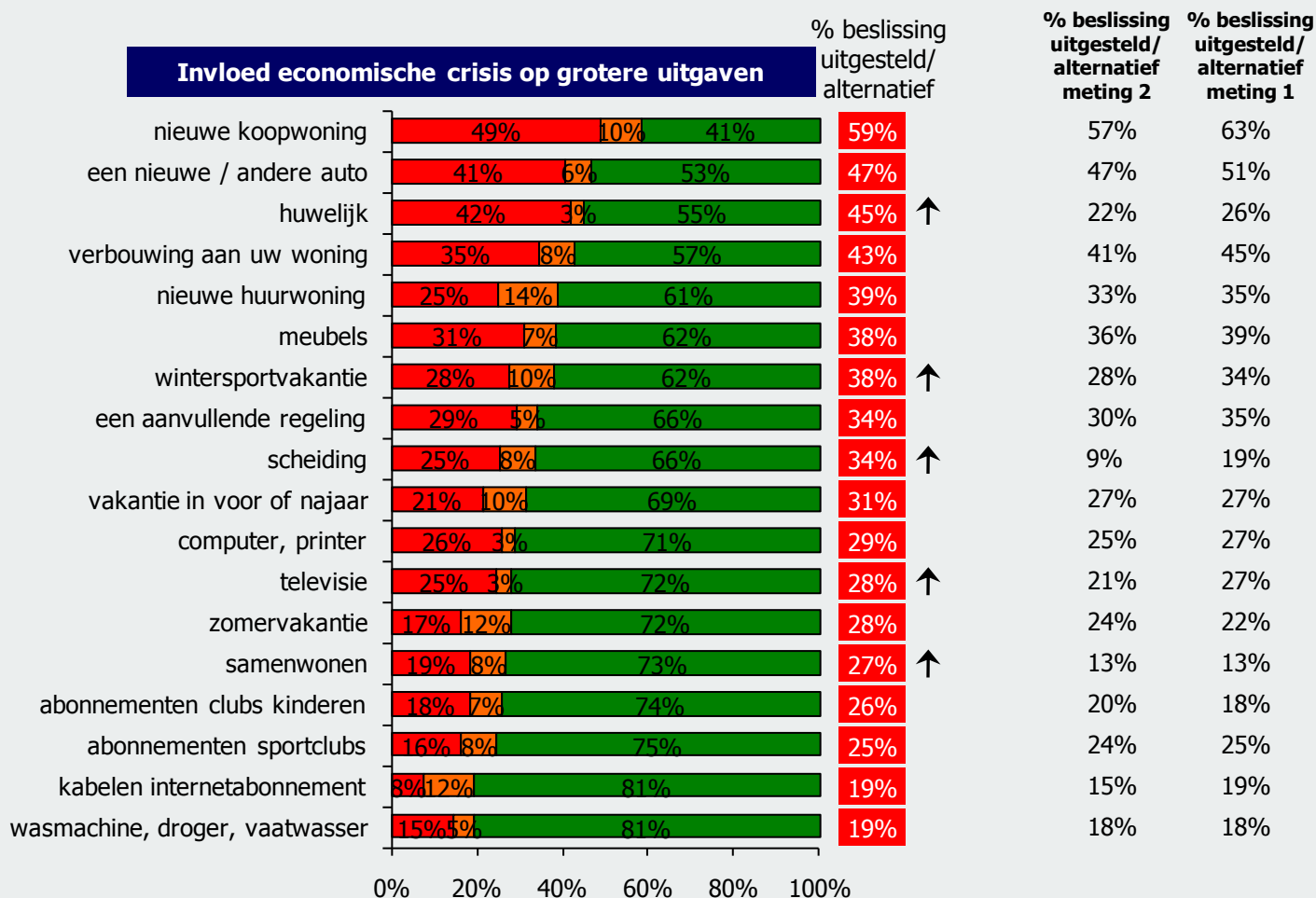
4.3 Impact crisis op uitgaven

Nog *geen* vertaling van herstel vertrouwen naar grotere aankopen!

Bij huwelijk, scheiding en samenwonen wordt vaker de beslissing uitgesteld

20

■ beslissing wordt uitgesteld ■ gekozen voor goedkoper alternatief ■ beslissing wordt niet beïnvloed

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

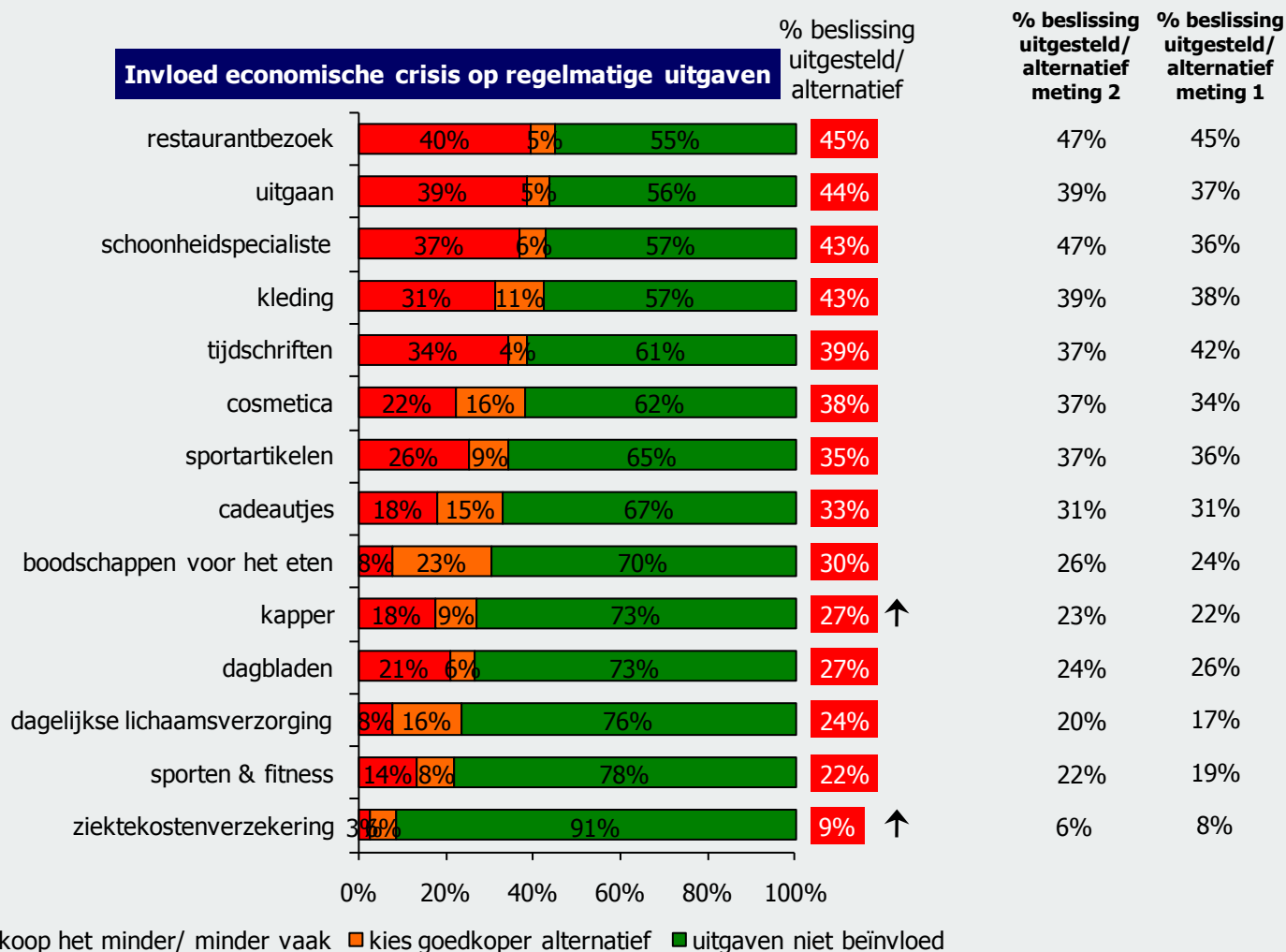
Basis: Totaal

C1. Kunt u steeds aangeven in hoeverre beslissingen daaromtrent als gevolg van de kredietcrisis, worden beïnvloed?

Ook invloed crisis op regelmatige uitgaven wijzigt nog nauwelijks

Van alle regelmatige uitgaven besparen Nederlanders nog steeds het meest op restaurantbezoeken

21

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

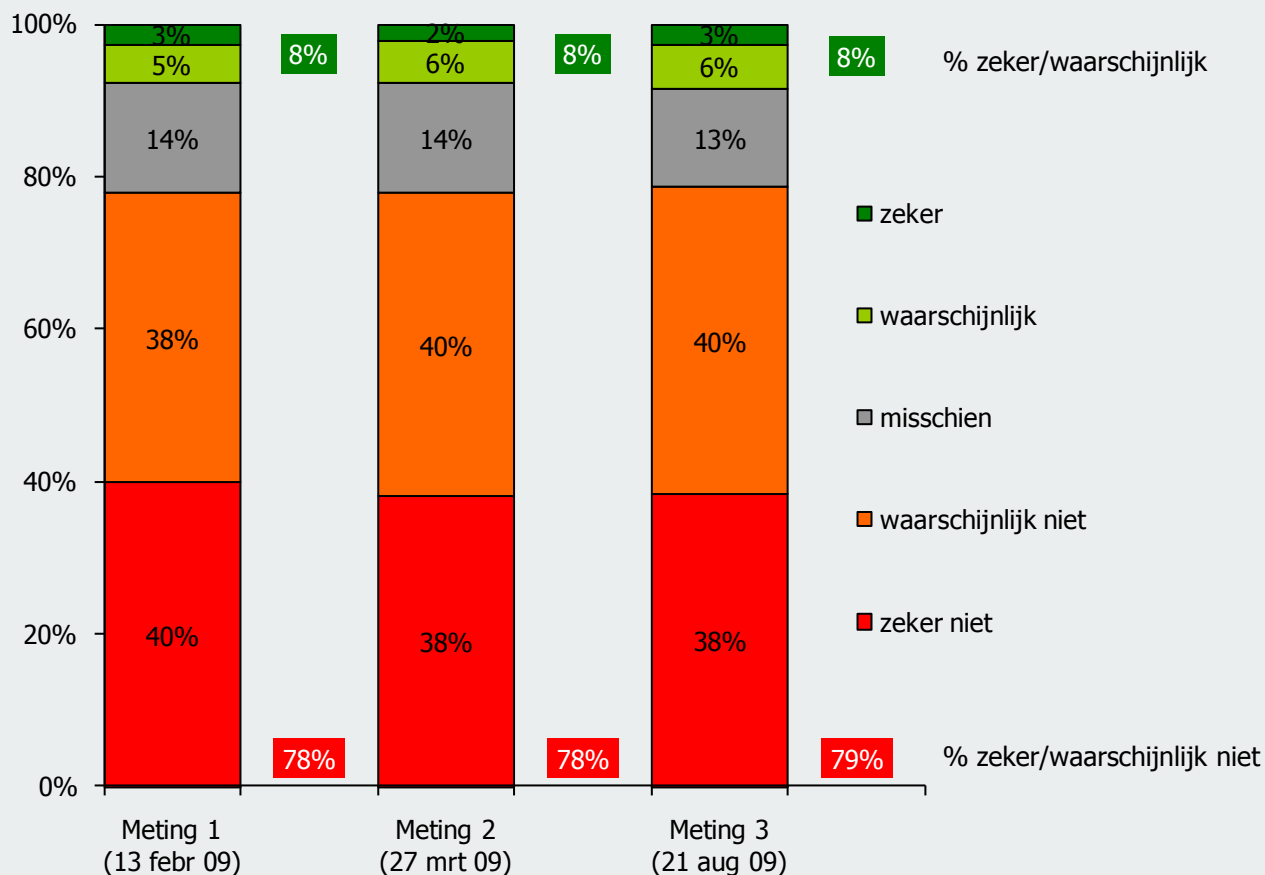
Basis: Totaal

C2. Hieronder ziet u een aantal mogelijke – regelmatige - uitgaven. Kunt u steeds aangeven in hoeverre aankopen, als gevolg van de kredietcrisis, worden beïnvloed?

Weinig Nederlanders zoeken naar goedkopere alternatieven voor schadeverzekeringen

22

Oversluiten schadeverzekeringen naar goedkopere alternatieven

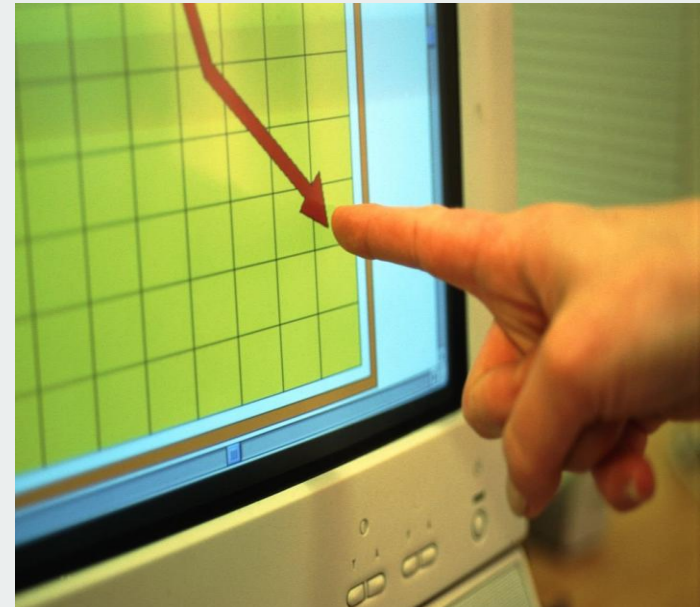

Basis: Totaal

C3. In hoeverre bent u van plan om schadeverzekeringen (zoals de autoverzekering, inboedel, etc.) over te sluiten naar goedkopere alternatieven?

4 Resultaten

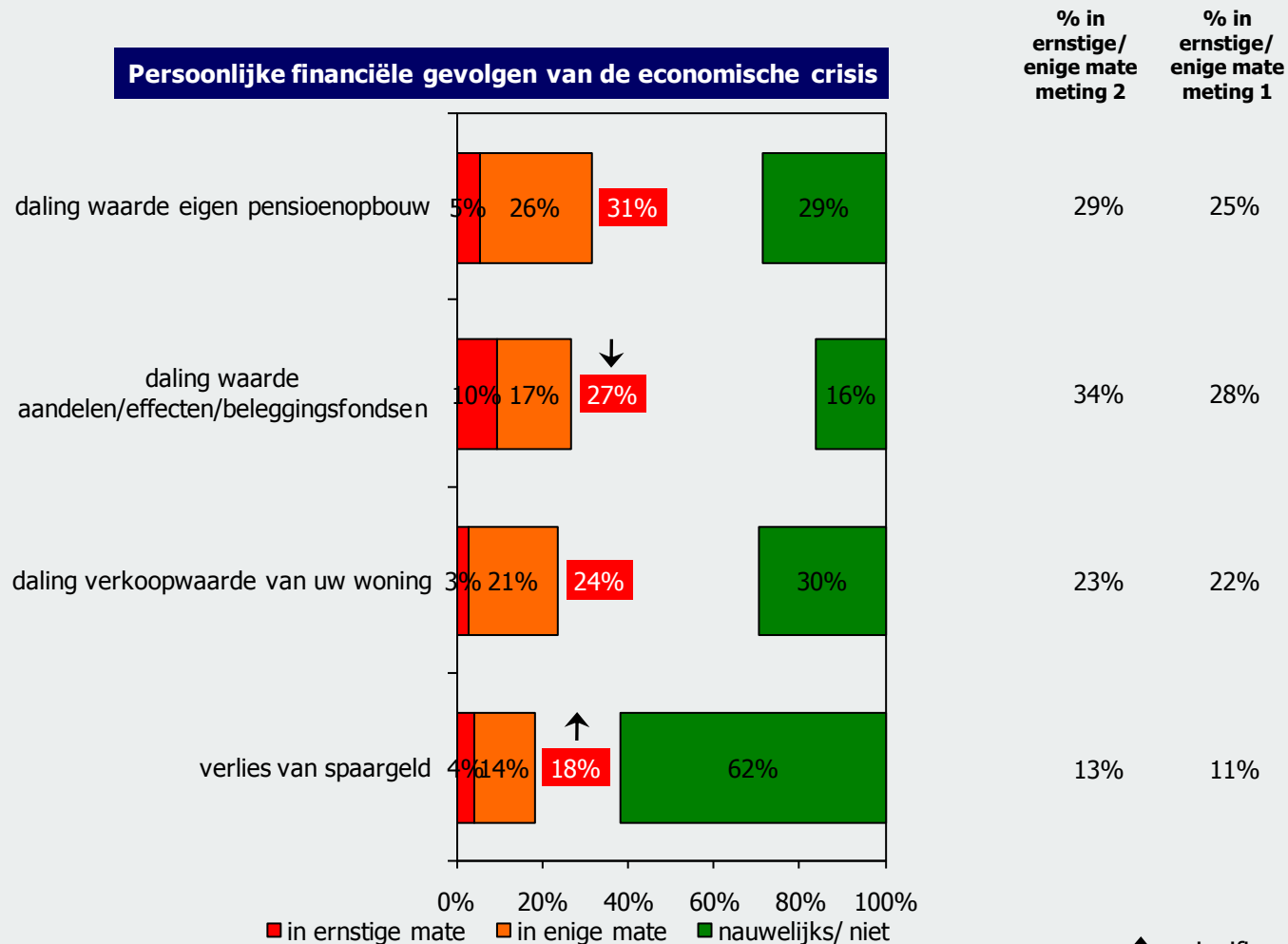
4.4 Verliezen

Meer Nederlanders hebben te maken met een verlies van spaargeld...

...maar juist minder Nederlanders zeggen – t.o.v. de maart-meting - te maken te hebben met een daling van de waarde van effecten, aandelen of beleggingsfondsen

24

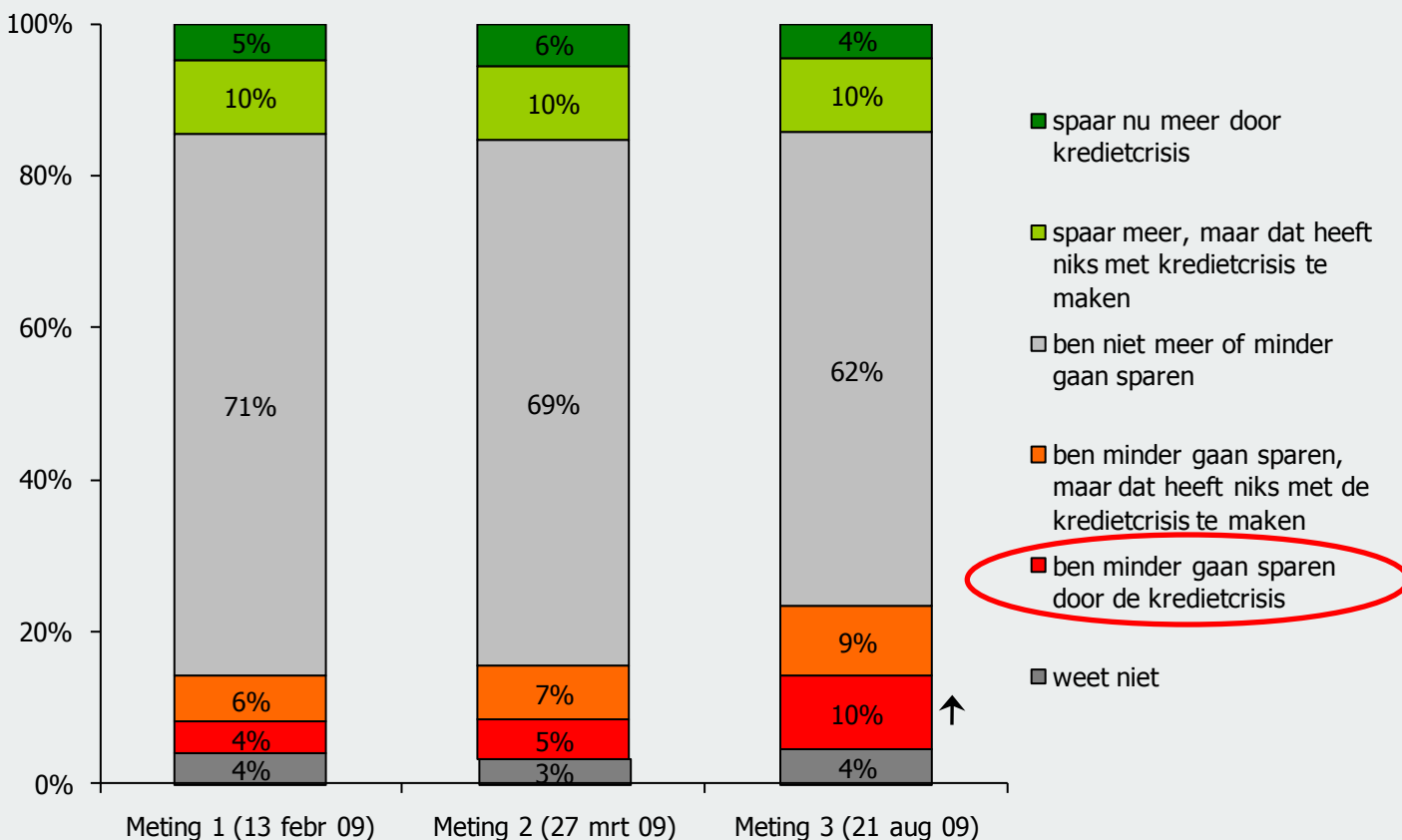
Basis: Totaal

D1. Er zijn mensen die tot op dit moment geen aanwijsbare negatieve financiële gevolgen hebben ondervonden door de kredietcrisis. Voor anderen geldt dat zij wel gevolgen hebben ondervonden door de kredietcrisis. Hoe zit dat bij u? Heeft u te maken gehad met de onderstaande problemen?

Steeds meer mensen zijn minder gaan sparen door de kredietcrisis

25

Verandering in spaargedrag als gevolg van de economische crisis

Basis: Totaal

D2. Bent u, door de kredietcrisis, zelf meer of minder geld gaan sparen dan u anders gedaan zou hebben?

4 Resultaten

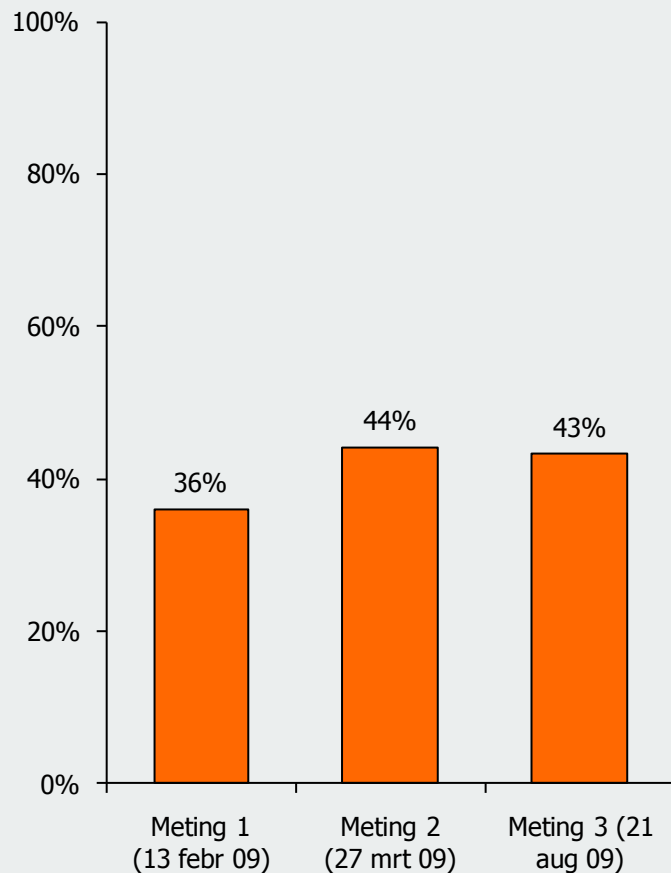
4.5 Effecten crisis op arbeidsmarkt

Steeds meer mensen hebben ervaring met ontslag in de directe omgeving

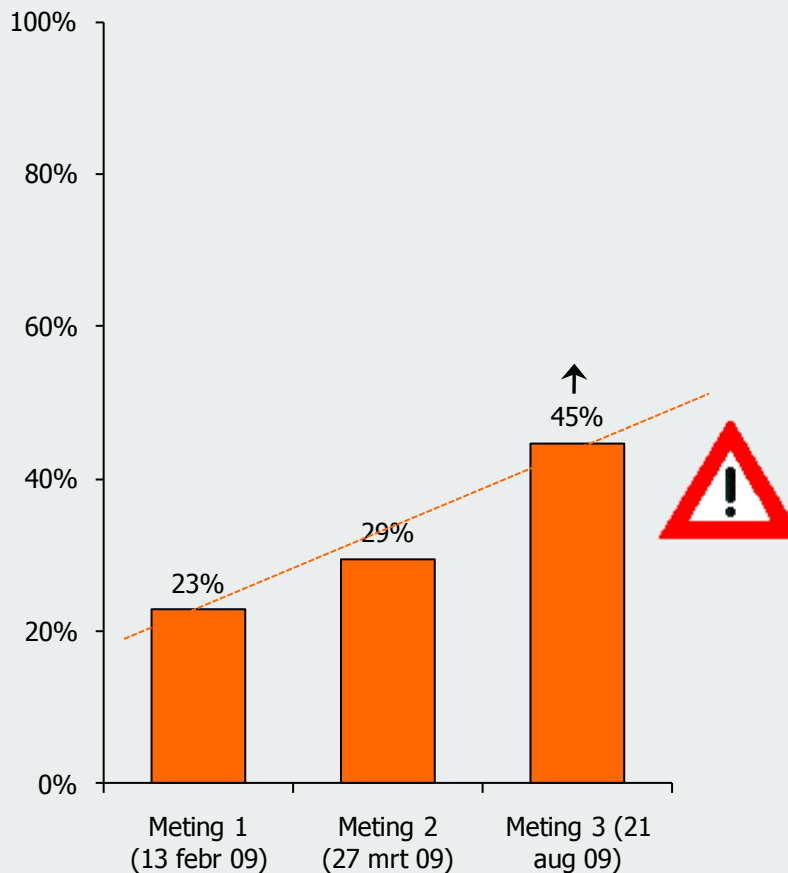
Bijna de helft van alle Nederlanders kent wel iemand die zijn / haar baan heeft verloren als gevolg van de economische crisis. Een verdubbeling t.o.v. februari!

27

Kent mensen die hun baan dreigen te verliezen door de kredietcrisis

Kent mensen die hun baan hebben verloren door de kredietcrisis

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

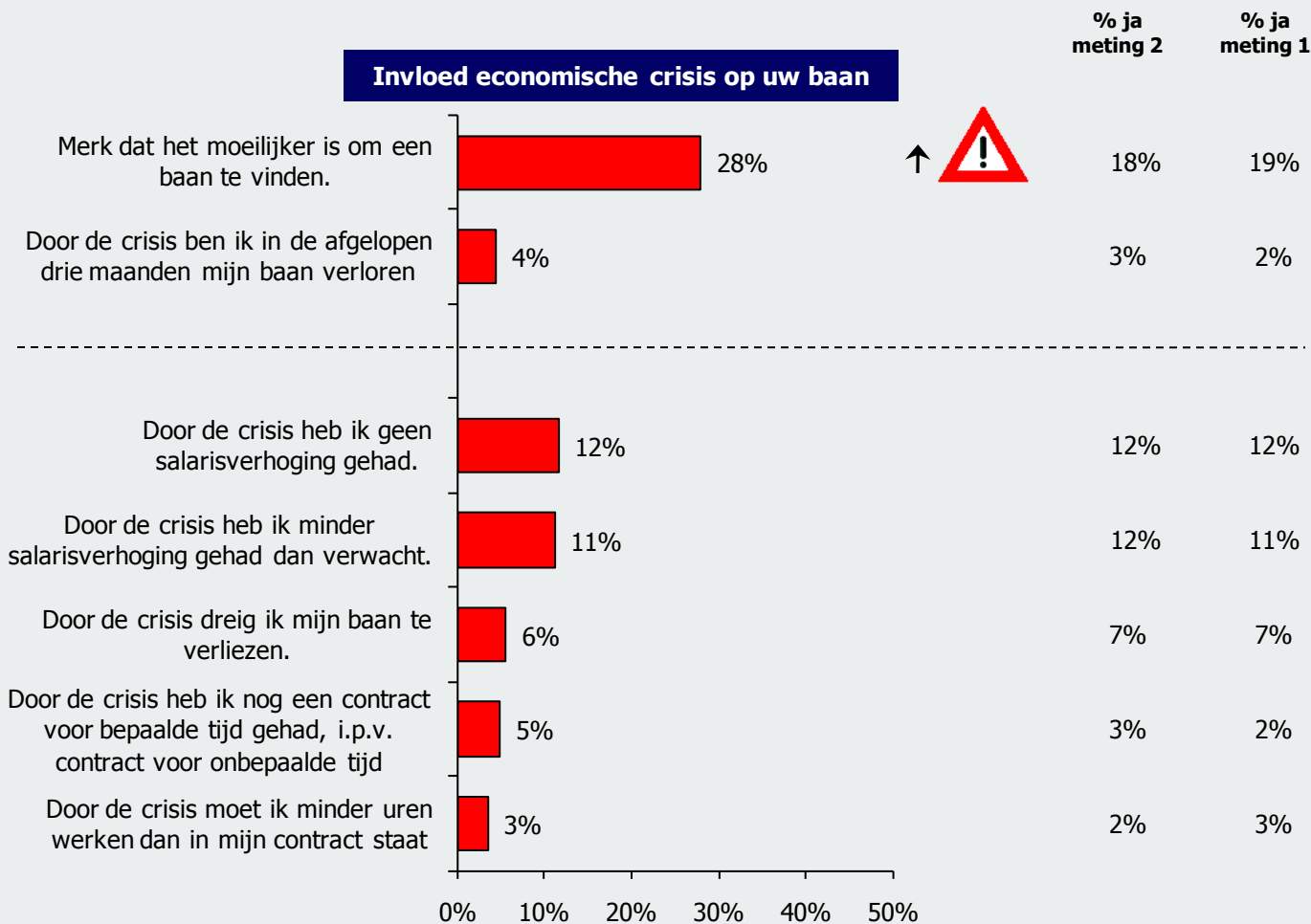
Basis: Totaal

D3. Kunt u aangeven of onderstaande uitspraken op u van toepassing zijn?

De arbeidsmarkt is een stuk lastiger geworden. Het vinden van een baan is beduidend moeilijker dan in februari en maart van dit jaar.

28

Invloed economische crisis op uw baan

Selectie: is werkzaam/
werkzoekend

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

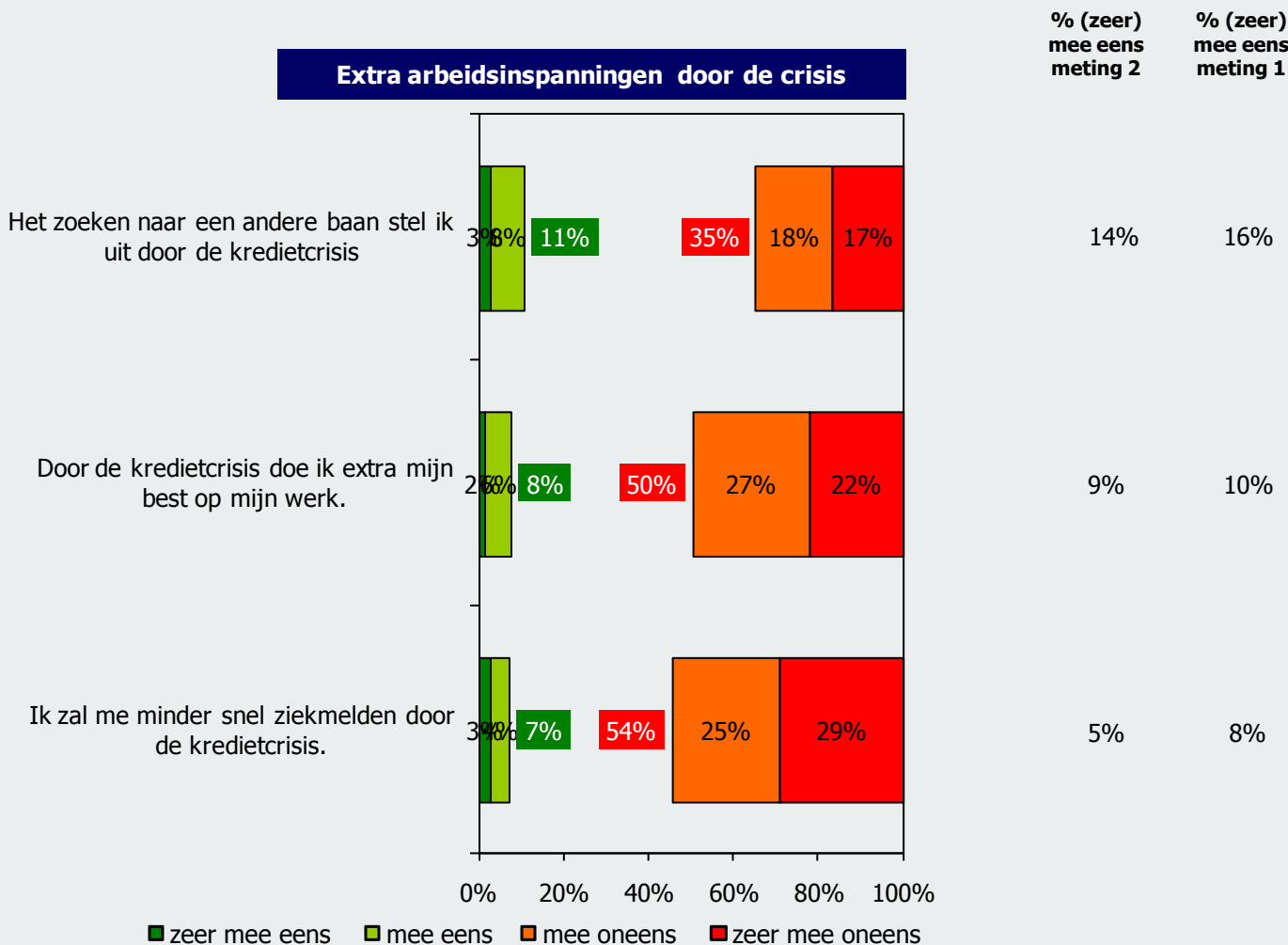
D4ab. Hieronder staan een aantal uitspraken over de kredietcrisis en eventuele gevolgen daarvan voor uw baan.

Crisis resulteert hoegenaamd niet in veel extra arbeidsinspanningen

Slechts 8% van de werkzame bevolking doet extra zijn best op het werk door de kredietcrisis

29

Extra arbeidsinspanningen door de crisis

Selectie: is werkzaam

D5/6/7. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

4 Resultaten

4.6 Verantwoordelijkheden

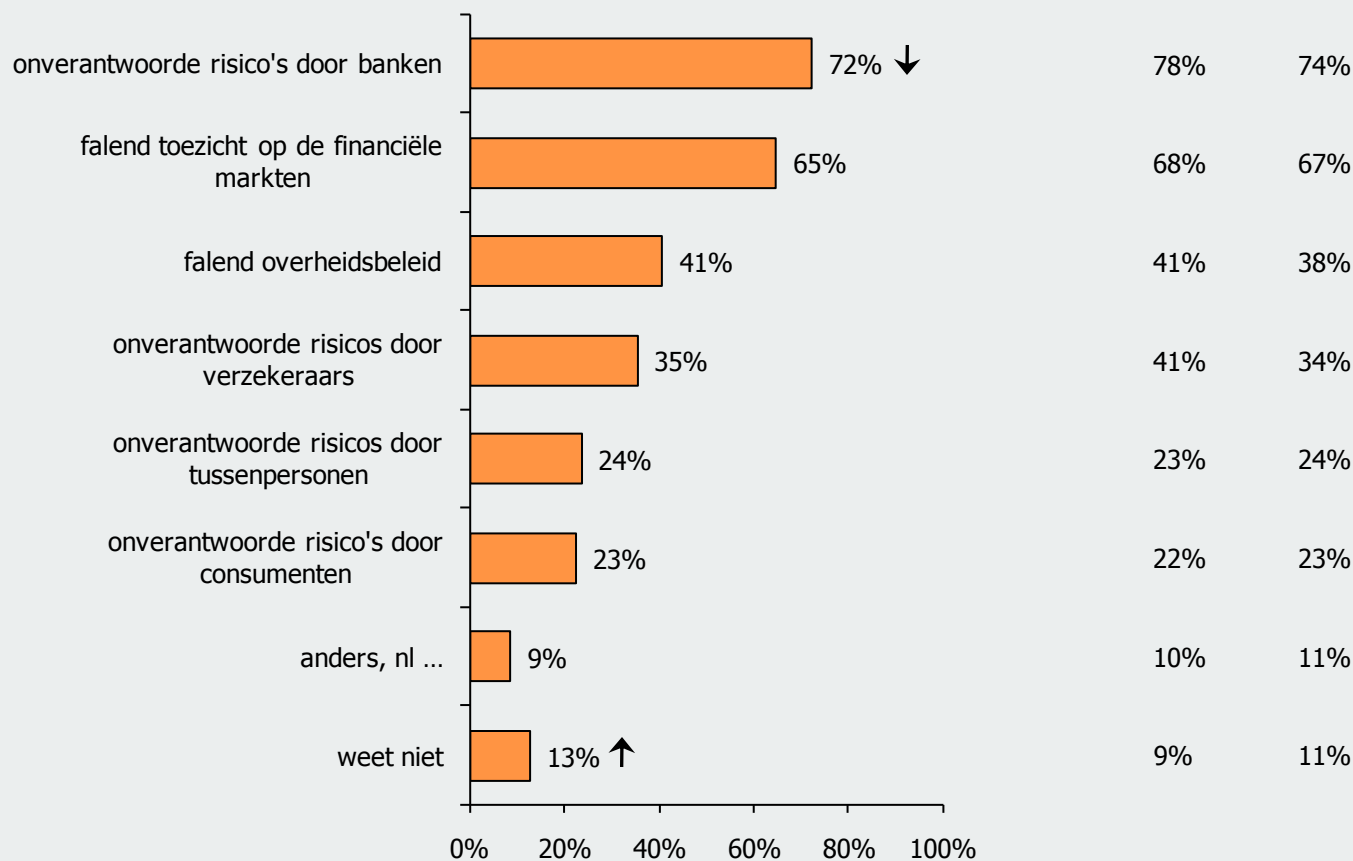
Banken zijn nog steeds hoofdverantwoordelijk voor de crisis...

... toch is het percentage Nederlanders dat de onverantwoorde risico's door banken als belangrijkste veroorzaker van de crisis beschouwt, 'ietsje' gedaald

31

Oorzaken economische crisis

meting 2 meting 1

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

4

Resultaten

4.7 Strijd tegen de crisis

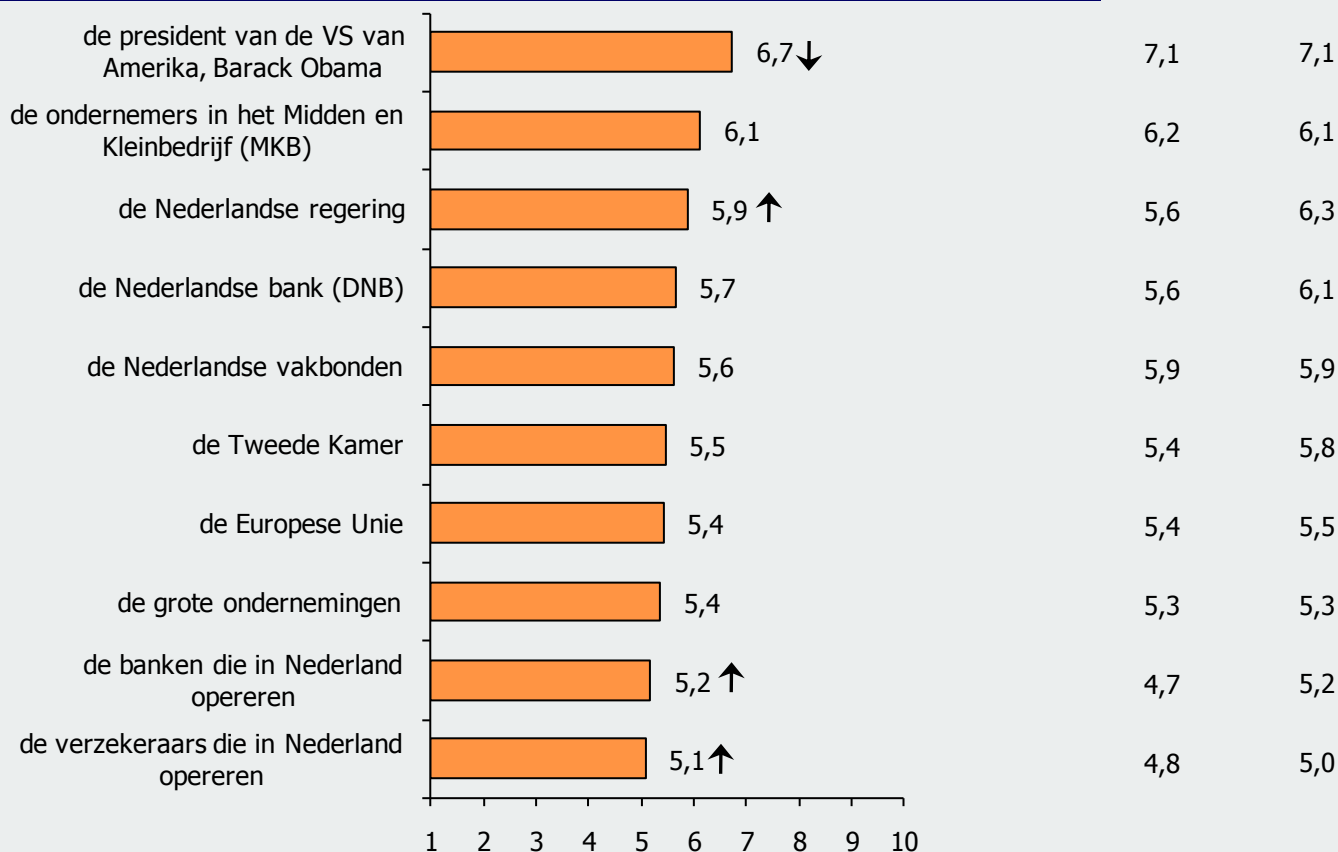

Rapportcijfers: Obama daalt, Nederlandse regering stijgt

Ook de banken en verzekeraars krijgen (alhoewel nog steeds zwaar onvoldoende) een iets hoger rapportcijfer als bestrijders van de economische crisis

33

Rapportcijfers instanties, overheden en bedrijfsleven voor bestrijden kredietcrisis meting 2 meting 1

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

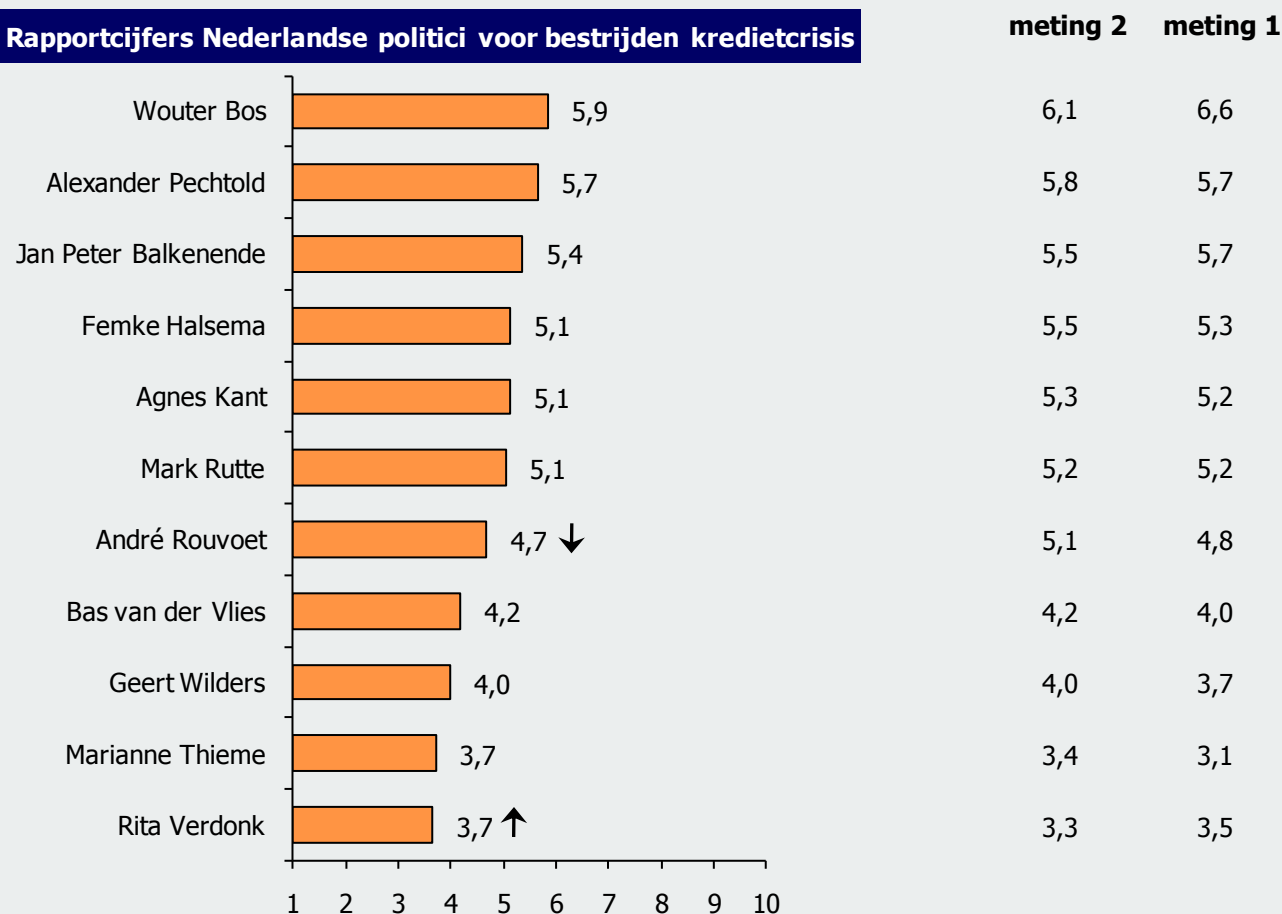
Basis: Totaal

F1. Verschillende partijen en organisaties zijn op dit moment bezig de kredietcrisis te bestrijden. Hieronder vindt u enkele van die partijen en organisaties. Zou u elk van hen een rapportcijfer willen geven voor wat zij doen in hun gevecht tegen de kredietcrisis?

Bos krijgt nog steeds het hoogste rapportcijfer, maar zijn ster wordt bleker.

34

Rapportcijfers Nederlandse politici voor bestrijden kredietcrisis

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

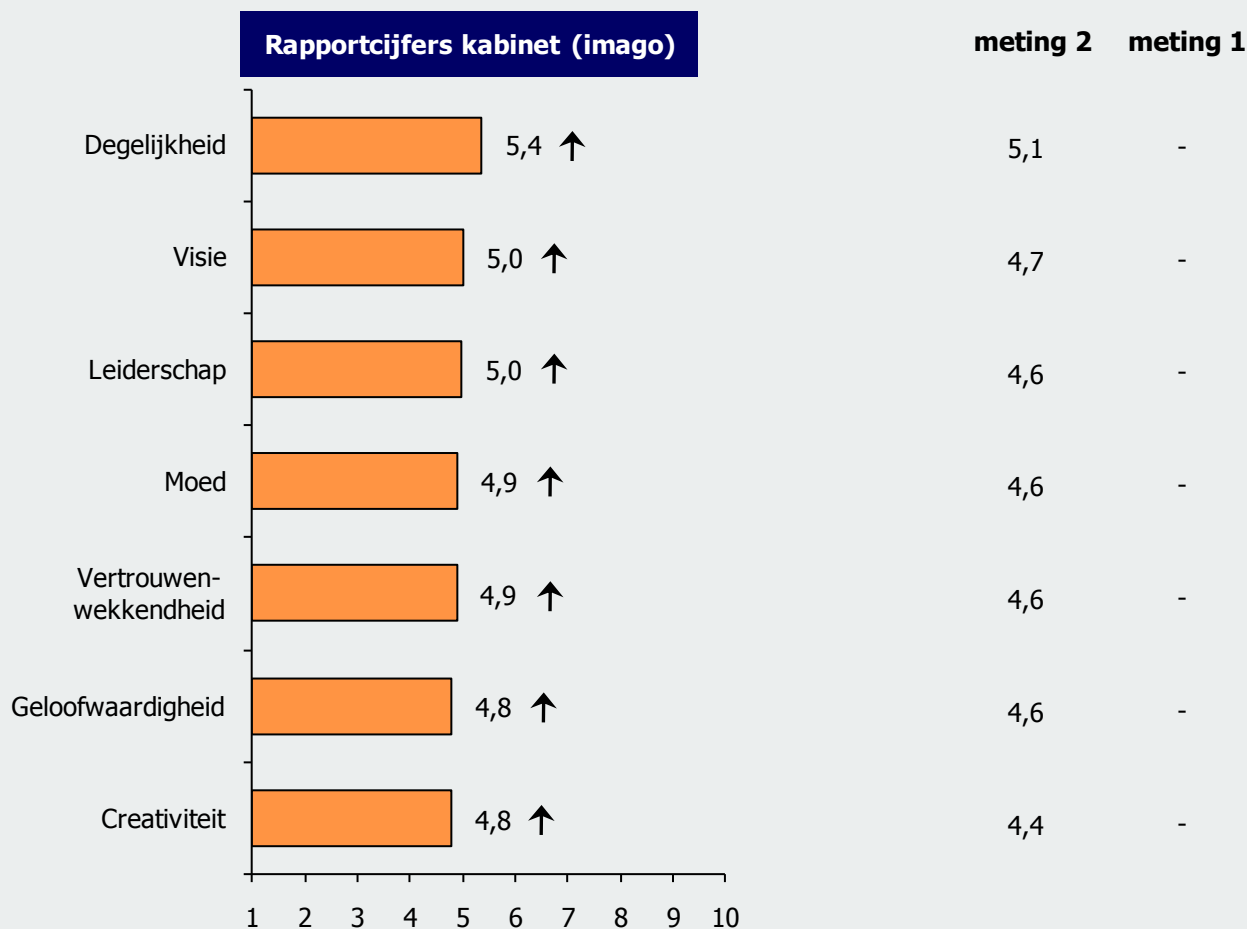
Basis: Totaal

F2. Verschillende politieke leiders zijn bezig de kredietcrisis te bestrijden. Zou u elk van hen een rapportcijfer willen geven voor hun bijdrage aan het oplossen van de kredietcrisis, vooral met het oog op de langere termijn toekomst van Nederland?

Stijging in waardering kabinet op alle aspecten

Kabinet krijg op alle deelgebieden nog dikke onvoldoendes, maar de stijging ten opzichte van de - bijzonder matige - beoordeling in maart 2009 is overtuigend

35

↑ = significant verschil ten opzichte van maart-meting

Basis: Totaal

F6. Wilt u ook het kabinet op onderstaande punten met een rapportcijfer beoordelen?

4 Resultaten

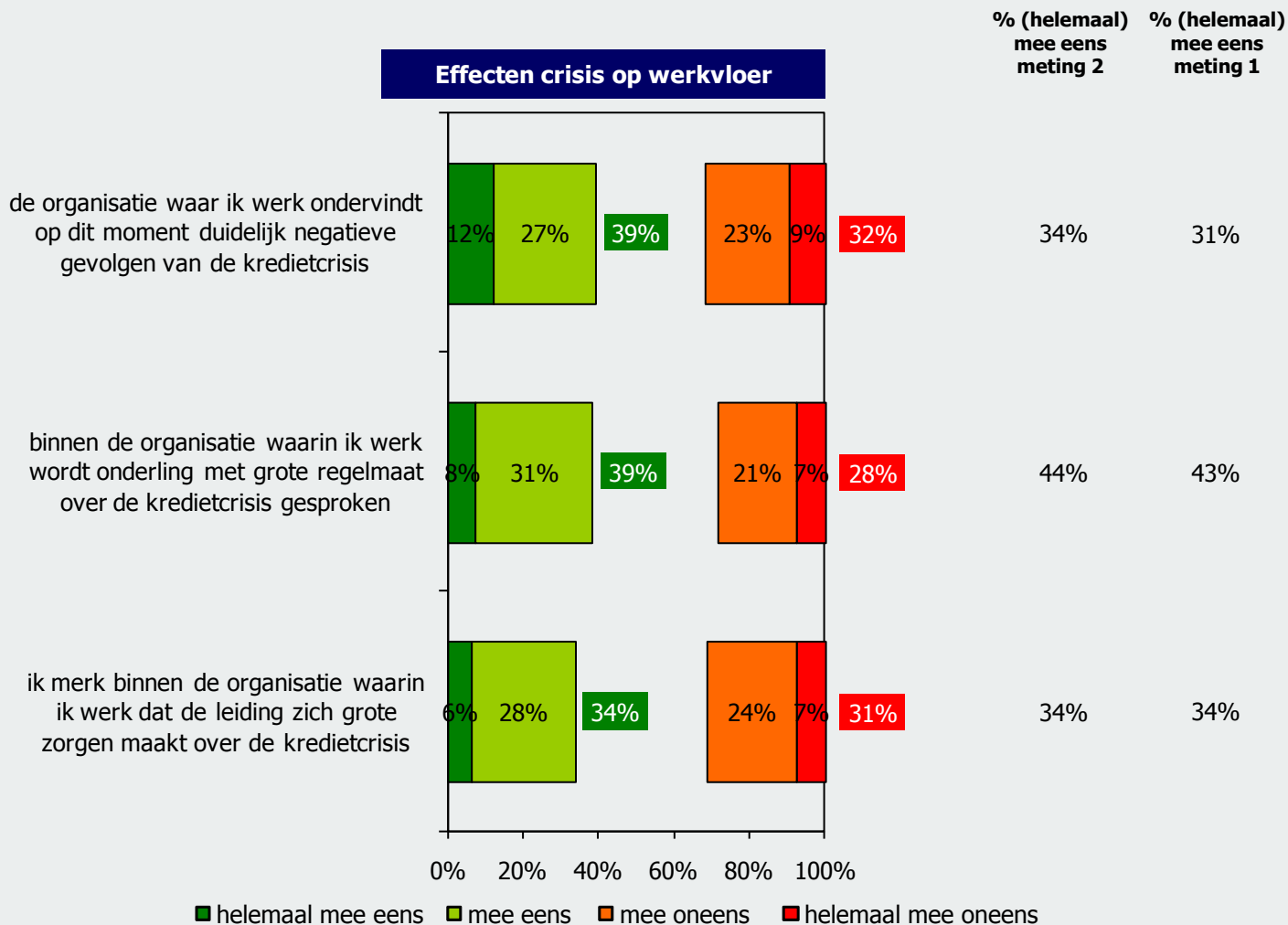
4.8 Duiding van de kredietcrisis

Effecten crisis op de werkvloer blijven ongewijzigd

Bijna 40% van de werknemers merkt dat de eigen organisatie negatieve gevolgen ondervindt van de crisis

37

Selectie: is werkzaam

G1a. Wij leggen u nu een aantal uitspraken voor. Wilt u telkens aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens of oneens bent?

Optimisme over (naderend einde) crisis neemt flink toe

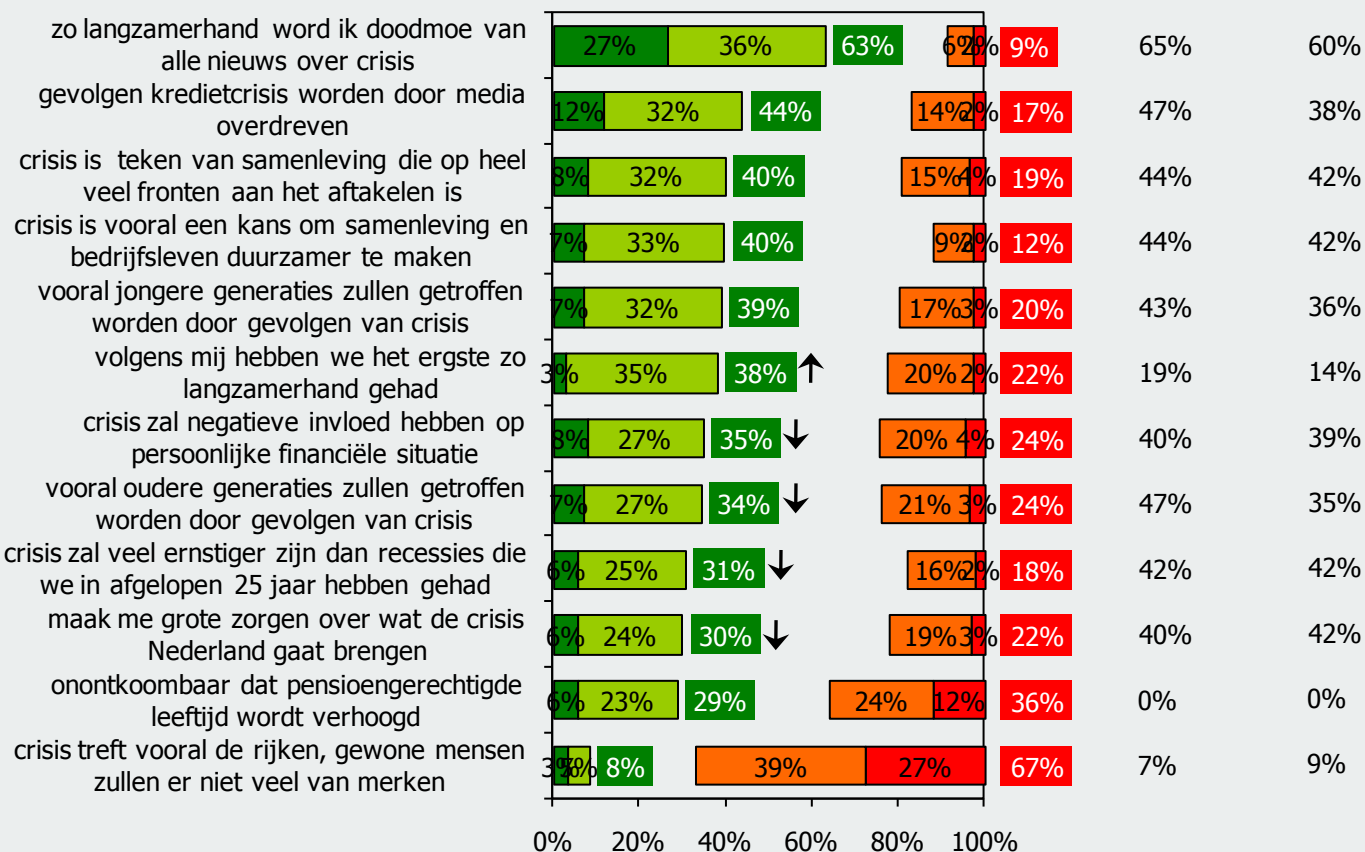
2x zoveel Nederlanders denken dat we het ergste zo langzamerhand wel hebben gehad, de zorgen over wat de crisis Nederland gaat brengen, nemen af

38

Uitspraken over economische crisis

% (helemaal) mee eens meting 2

% (helemaal) mee eens meting 1

↑ = significant verschil ten opzichte van februari-meting

Basis: Totaal

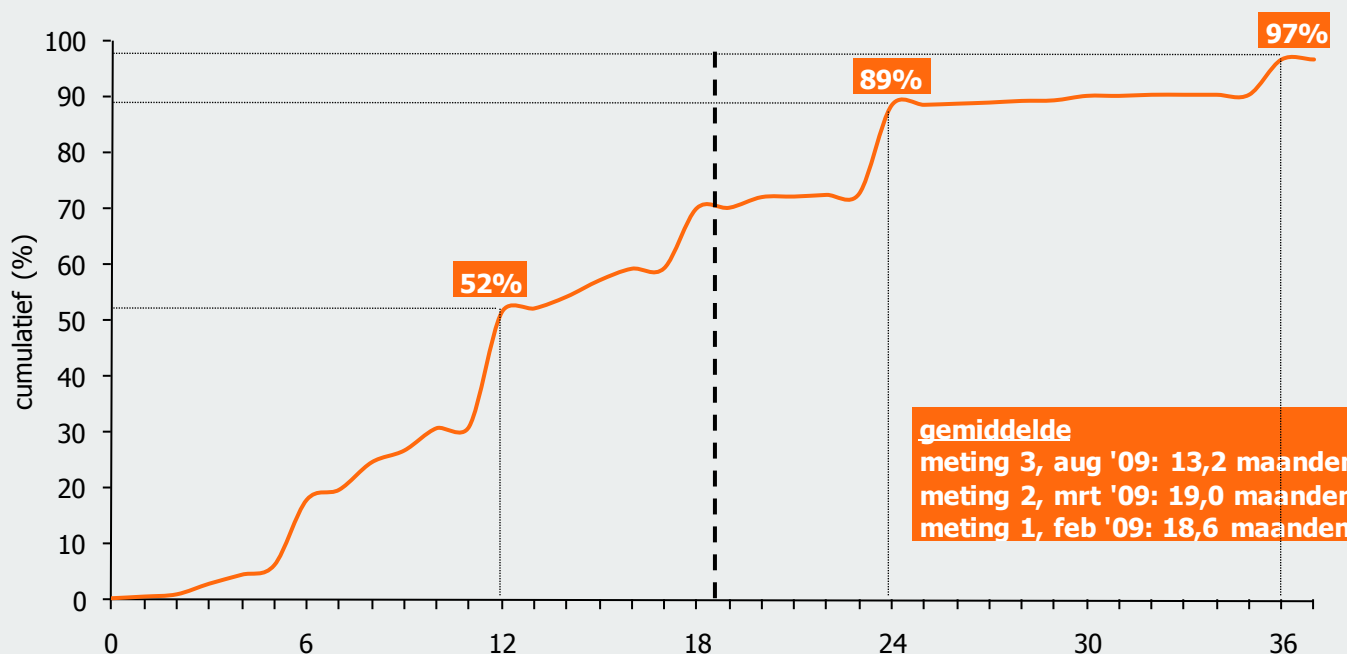
G1b. Wij leggen u nu een aantal uitspraken voor. Wilt u telkens aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens of oneens bent?

Economisch herstel eerder verwacht dan in voorgaande metingen

Nederlanders verwachten dat de economie over ruim een jaar weer gaat groeien; dit is korter dan in de metingen van februari & maart maar komt wel overeen met de tijdslijn vanaf die metingen

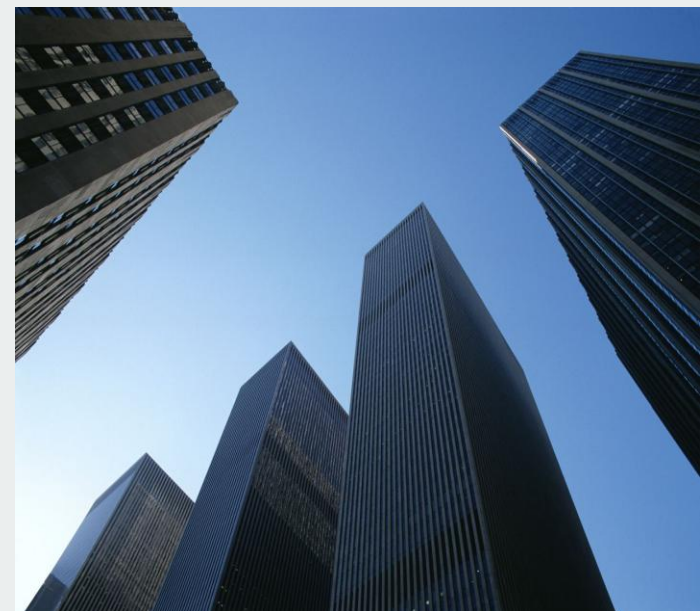
39

Verwachting groei economie

4 Resultaten

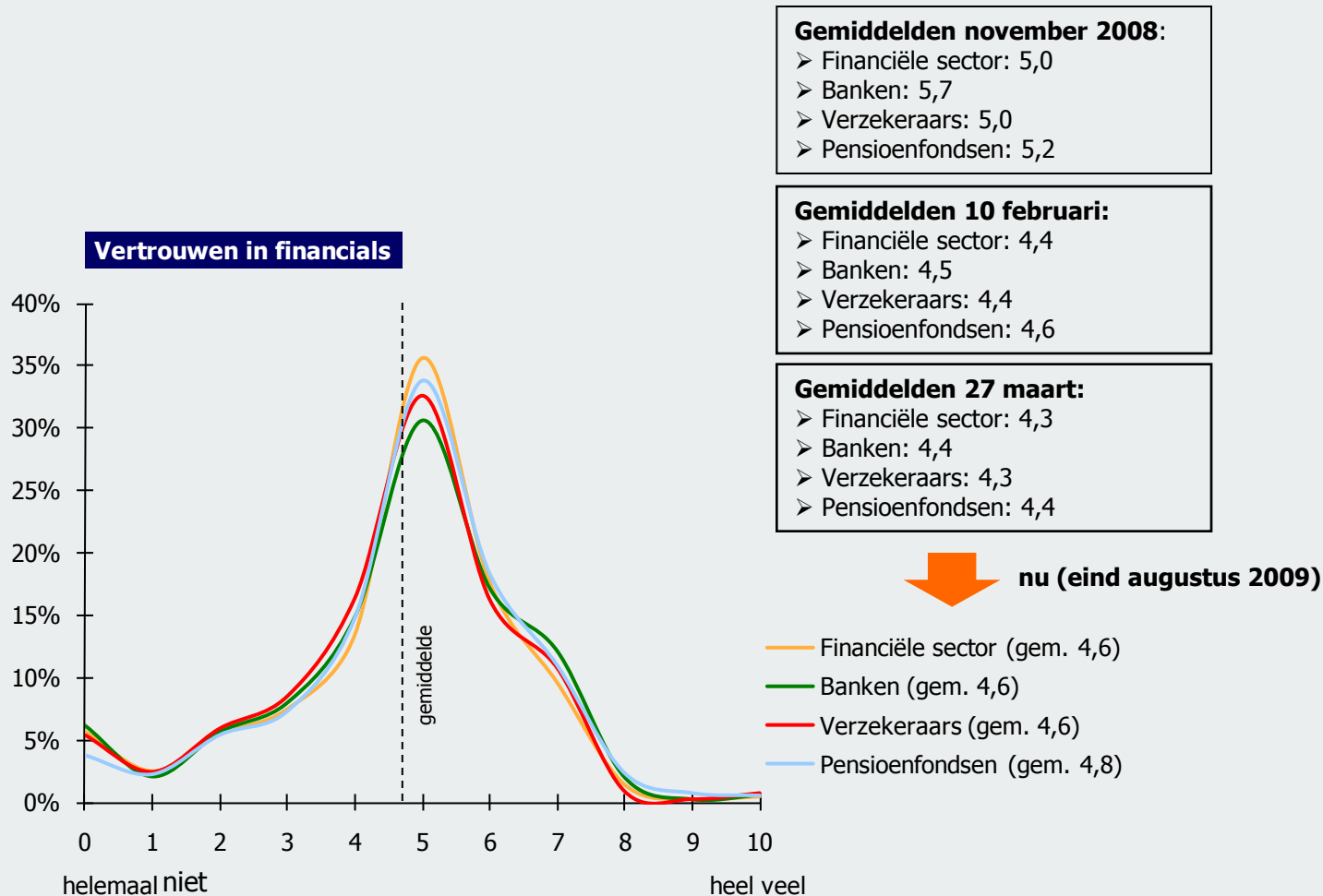
4.9 Vertrouwen in Financials

Vertrouwen financiële sector nog steeds bijzonder gering...

...maar de vertrouwensindex van alle Financials buigt weer iets omhoog

41

Basis: Totaal

H1. Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe groot het vertrouwen is dat u momenteel heeft in de volgende instellingen? Een 10 staat voor volledig vertrouwen en een 0 staat voor helemaal geen vertrouwen.